

Ольга ЗАМАСЛО

*доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, olha.zamaslo@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-7128-8425*

Максим КОБИЛЬНИК

магістрант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, maximkob18@gmail.com

ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТОУТВОРЮЮЧИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

Вступ. Вагома частка податкових надходжень у структурі дохідної частини Зведеного бюджету України формує підстави для оцінки економічної ефективності встановлених податків задля прийняття управлінських рішень бюджетного та податкового менеджменту на макрорівні. Тому важливим є аналіз показників фіскальної ефективності податків, що формують більшу частину податкових надходжень бюджетів України, а також виявлення соціально-економічних факторів, які чинять вплив на розміри таких надходжень.

Мета – проаналізувати показники фіскальної ефективності бюджетоутворюючих податків, здійснити кореляційний аналіз залежності податкових надходжень від макроекономічних показників та обґрунтувати пропозиції щодо зростання джерел податкових надходжень до бюджетів різного рівня.

Результати. Розглянуто підходи науковців до визначення сутності поняття “фіскальна ефективність”, здійснено моніторинг обсягів та структури податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2015–2020 рр. Досліджено чинники та здійснено оцінку фіскальної ефективності на основі даних про надходження податку на додану вартість, податку на доходи фізичних осіб, акцизного податку та податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету України з використанням показників фіскальної значимості податку у бюджеті, фіскальної значимості податку у ВВП держави, коефіцієнта співвідношення прогнозних і фактичних показників надходження податку. Проведено кореляційний аналіз бюджетоутворюючих податків із макроекономічними показниками, в результаті якого виявлено тісну залежність між кількістю упроваджених видів інноваційної продукції та обсягом надходжень з податку на додану вартість вироблених в Україні товарів (робіт і послуг), обсягами надходжень з податку на прибуток підприємств та капітальними інвестиціями, здійсненими суб'єктами господарювання, а також між обсягами надходжень з акцизного податку та кількістю безробітного населення в Україні. За результатами дослідження запропоновано й обґрунтовано заходи з податкових реформ, зокрема, щодо збільшення податкових надходжень.

© Ольга Теодорівна Замасло, Максим Тарасович Кобильник, 2021

Висновки. На основі проведеного дослідження сформульовано рекомендації, реалізація яких сприятиме ефективності та стабільності фінансової системи України.

Ключові слова: податки, податкові надходження, фискальна ефективність, Зведений бюджет України, кореляційний аналіз, ПДВ, ПДФО.

Рис.: 4, табл.: 5, бібл.: 14.

Ольга ЗАМАСЛО

доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

Максим КОБЫЛЬНИК

магістрант кафедри фінансов, денежного обращения и кредита, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

ОЦЕНКА ФИСКАЛЬНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ БЮДЖЕТООБРАЗУЮЩИХ НАЛОГОВ В УКРАИНЕ

Введение. Налоговые поступления в структуре доходной части Сводного бюджета Украины формируют основания для оценки экономической эффективности установленных налогов с целью принятия управленческих решений бюджетного и налогового менеджмента на макроуровне. Поэтому важным является анализ показателей фискальной эффективности налогов, формирующих большую часть налоговых поступлений бюджетов Украины, а также выявление социально-экономических факторов, оказывающих воздействие на размеры таких поступлений.

Цель – проанализировать показатели фискальной эффективности бюджетообразующих налогов, провести корреляционный анализ зависимости налоговых поступлений от макроэкономических показателей и обосновать пути увеличения источников налоговых поступлений в бюджеты разного уровня.

Результаты. Рассмотрены подходы ученых к определению сущности понятия “фискальная эффективность”, осуществлен мониторинг объемов и структуры налоговых поступлений в Сводный бюджет Украины за 2015–2020 гг. Исследованы факторы и осуществлена оценка фискальной эффективности на основе данных о поступлении налога на добавленную стоимость, налога на доходы физических лиц, акцизного налога и налога на прибыль предприятий в Сводный бюджет Украины с использованием показателей фискальной значимости налога в бюджете, фискальной значимости налога в ВВП государства, коэффициента соотношения прогнозных и фактических показателей поступления налога. Проведен корреляционный анализ бюджетообразующих налогов с макроэкономическими показателями, в результате которого определено тесную зависимость между количеством внедренных видов инновационной продукции и объемом поступлений по налогу на добавленную стоимость произведенных в Украине товаров (работ и услуг), объемами поступлений по налогу на прибыль предприятий и капитальными инвестициями, осуществленными субъектами хозяйствования, а также между объемами поступлений по акцизному налогу и количеством безработного населения в Украине. По результатам исследования предложено и обосновано пути налоговых преобразований, в частности, по увеличению налоговых поступлений.

Выводы. На основе проведенного исследования сформулированы рекомендации, реализация которых будет способствовать эффективности и стабильности финансовой системы Украины.

Ключевые слова: налоги, налоговые поступления, фискальная эффективность, Сводный бюджет Украины, корреляционный анализ, НДС, НДФЛ.

Olha ZAMASLO

Dr. Sc. (Economics), Prof., Ivan Franko National University,

Lviv, Ukraine, olha.zamaslo@lnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-7128-8425

Maksym KOBYLNYK

Master, Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine, maximkob18@gmail.com

FISCAL EFFECTIVENESS ASSESSMENT OF THE BUDGET-GENERATING TAXES IN UKRAINE

Introduction. A significant share of tax revenues in the revenue part structure of the Consolidated budget of Ukraine forms the grounds for assessing the economic efficiency of established taxes in order to make managerial decisions in the budget and tax management field at the macro level. Therefore, it is important to analyse the fiscal effectiveness indicators of taxes that form the tax revenues majority to the budgets of Ukraine, as well as to identify socio-economic factors that affect the size of such revenues.

The purpose of the article is to analyse the fiscal effectiveness indicators of budget-generating taxes, to perform a correlation analysis of the tax revenues dependence on macroeconomic indicators and substantiate ways to increase the tax revenues sources to budgets of different levels.

Results. The scientists' approaches to the definition of the essence of the category "fiscal efficiency" were considered as well as was monitored the volume and structure of tax revenues to the Consolidated budget of Ukraine for 2015–2020. The factors of fiscal effectiveness were investigated and its assessment was carried out on the basis of data on the revenues of value added tax, personal income tax, excise tax and corporate income tax to the Consolidated budget using indicators of the fiscal significance of the tax in the budget, the fiscal significance of the tax in the state GDP and the ratio of the predicted and actual indicators of tax revenues. It was performed a correlation analysis of budget-forming taxes with macroeconomic indicators, as a result of which close relationship has been determined between the number of introduced types of innovative products and the volume of value-added tax revenues of goods (work and services) produced in Ukraine; the volume of revenues from corporate income tax and capital investments made by business entities, as well as between the volume of revenues from excise tax and the number of unemployed population in Ukraine. Based on the results of the investigation, there were proposed and substantiated the ways of tax reforms and directions of government measures to increase tax revenues.

Keywords: taxes, tax revenue, fiscal effectiveness, Consolidated budget of Ukraine, correlation analysis, VAT, PIT.

JEL Classification: H21, H61.

Постановка проблеми. Вагома частка податкових надходжень у структурі дохідної частини Зведеного бюджету України формує підстави для оцінки економічної ефективності встановлених податків під час прийняття рішень бюджетного та податкового менеджменту на макrorівні. У процесі прийняття рішень такого характеру виникає потреба в аналізі та прогнозуванні чинників впливу на розміри податкових надходжень, які є чутливими до систематичних ускладнень соціально-економічних процесів як на міжнародному, так і національному рівнях. У зв'язку із цим існує гостра необхідність у пошуку дієвих заходів щодо формування якісної податкової системи та позитивного приросту джерел фінансових ресурсів бюджетів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фіскальної ефективності податків та методик щодо її оцінки були предметом дослідження у роботах: Т. Білобровенко [6], О. Десятнюк [5], Т. Єфименко [2], Ю. Іванова [12], В. Кміть [3], А. Крисоватого [5], І. Майбурова [12], В. Мельника [4], В. Осмятченко [6], А. Пислиці [10], Ж. Піскової [11], А. Скрипник [14] та ін. представників вітчизняної фінансової науки. Водночас вчені здебільшого розглядали сутність поняття “фіскальна ефективність”, обґрунтовували підходи та методи її оцінки, спиралися на індивідуальний характер дослідження окремих видів податків. Натомість в умовах сучасної нестабільності соціально-економічних процесів проблеми формування дохідної частини бюджетів різних рівнів потребують актуальних науково-практичних досліджень з використанням статистичних методів аналізу даних.

Метою статті є проведення оцінки фіскальної ефективності бюджетоутворюючих податків в Україні, здійснення кореляційного аналізу залежності податкових надходжень від макроекономічних показників та розро-

блення пропозицій з метою забезпечення зростання податкової складової у структурі доходів Зведеного бюджету України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкові платежі є не тільки інструментом перерозподілу суспільних доходів між різними категоріями населення, адміністративно-територіальними одиницями та галузями економіки, а й джерелом формування бюджетних ресурсів. Поряд із регулюючою та стимулюючою, податки виконують фундаментальну функцію – фіскальну, за допомогою якої реалізується суспільне призначення податків – формується грошові фонди держави, які є матеріальною основою виконання державою покладених на неї функцій. Те, як реалізується фіскальна функція податків, можна оцінити через фіскальну ефективність.

Сутність поняття “фіскальна ефективність” розкривають у своїй праці А. Скрипник та Т. Паянок [14]. На їх думку, “фіскальна ефективність” – це можливість стабільного забезпечення очікуваного рівня надходжень, притаманного державам, які перебувають в подібних соціально-економічних умовах і характеризуються схожим рівнем розвитку. У кількісному вимірі, наприклад, фіскальна ефективність ПДВ вимірюється як частка надходжень цього податку у ВВП.

Економіст А. Пислиця [10] стверджує, що фіскальна ефективність може бути визначена як відношення валових зборів до валових потенційних надходжень. Натомість В. Мельник [4] у дослідженні “Вплив адміністрування податків на ефективність функціонування податкової системи” зазначив, що фіскальна ефективність передбачає здатність податків наповнювати відповідний бюджет.

Комплексний підхід до механізму оцінки фіскальної ефективності податків пропонує застосовувати Ж. Піскова [11]. На її думку, такий підхід має складатися із ана-

лізу впливу податкового навантаження на економіку держави, аналізу ефективності збору податкових надходжень та аналізу рівномірності надходжень окремих видів податків до бюджету.

На нашу думку, фіскальна ефективність податків – це не лише співвідношення прогнозних і фактичних показників їхнього надходження до відповідних бюджетів, а й врахування витрат на їх адміністрування.

В Україні значну роль у забезпеченні фіскальної достатності бюджету відіграють: податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, акцизний податок та податок на прибуток підприємств, які в сукупності формують близько 85% податкових надходжень до Зведеного бюджету України (згідно з даними Державної казначейської служби України за 2020 р.). Зважаючи на це, вважаємо за доцільне проаналізувати вплив кожного із зазначених податків на формування дохідної частини Зведеного бюджету України та оцінити їх фіскальну ефективність.

Згідно із даними табл. 1 найбільшу частку у податкових надходженнях до Зведеного бюджету України займає податок на додану

вартість – 35,2% (його частка залишається майже незмінною упродовж досліджуваного періоду – темп приросту показника, порівняно з 2015 р., становить 124,4%). Стабільне зростання абсолютної величини надходжень за цим податком спричинено характерним для України фактором – високим рівнем інфляції. Слід зазначити, що використання системи непрямого оподаткування, як основного джерела наповнення бюджету країни, зумовлено відносною простотою їх справляння. З іншого боку, надмірна фіскальна спрямованість цього податку чинить дерегулятивний ефект на економіку країни, що виявляється у скороченні платоспроможного попиту населення, уповільненні зростання споживання та підсиленні інфляційних процесів.

Розглядаючи чинники впливу на фіскальну ефективність податку на додану вартість, можна виокремити такі [6]:

- база оподаткування ПДВ – наявність широкої бази підвищує фіскальну ефективність податку;
- диференціація ставок ПДВ (може використовуватися як альтернатива податковим пільгам);

Таблиця 1

Обсяги та структура податкових надходжень до Зведеного бюджету України за основними бюджетоутворюючими податками у 2015–2020 рр.*

Показник	2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Податок на додану вартість	178.5	35.2	235.5	36.2	314.0	37.9	374.5	38.0	378.7	35.4	400.6	35.2
Податок на доходи фізичних осіб	100.0	19.7	138.8	21.3	185.7	22.4	229.9	23.3	275.5	25.7	295.1	26.0
Акцизний податок	70.8	13.9	101.8	15.6	121.4	14.7	132.6	13.4	137.1	12.8	153.9	13.5
Податок на прибуток підприємств	39.1	7.7	60.2	9.3	73.4	8.9	106.2	10.8	117.3	11.0	118.5	10.4
Податкові надходження, всього	507.6	100.0	650.8	100.0	828.2	100.0	986.3	100.0	1,070.3	100.0	1,136.7	100.0

*Складено на основі [7].

- еластичність споживання щодо цін і доходів (чим менш еластичним є споживання щодо цін, тим більшими є надходження податку, а споживання має зростати зі зростанням доходу);
- податкові пільги (велика кількість пільг знижує фіскальну ефективність ПДВ);
- сезонні коливання надходження ПДВ (стабільність обсягів надходження податку до бюджету забезпечує його вищу фіскальну ефективність);
- рівень точності планування надходжень податку (ефективний механізм прогнозування дає змогу забезпечити збалансованість надходжень ПДВ);
- рівень податкової дисципліни (дотримання платниками вимог нормативно-правових актів і рівень податкової культури забезпечують повне та вчасне надходження ПДВ до бюджету і, як результат, підвищують його фіскальну ефективність).

Для оцінки фіскальної ефективності ПДВ розраховуємо показники фіскальної значимості ПДВ у бюджеті держави, фіскальної значимості ПДВ у ВВП держави, ефективної ставки ПДВ та коефіцієнт співвідношення прогнозних і фактичних показників надходження ПДВ.

Дані табл. 2 свідчать про високу фіскальну ефективність податку на додану вартість у 2017–2018 рр., адже саме в цьому періоді спостерігаємо найвищі показни-

ки фіскальної значимості ПДВ у бюджеті та ВВП, а також найвище значення показника ефективної ставки – 15,9%, яка найбільш наближена до основної ставки ПДВ – 20%. Перевищення коефіцієнта співвідношення прогнозних і фактичних показників надходження ПДВ над нормативним значенням (1) у 2016, 2017 та 2020 рр. характеризує високу ефективність податкового адміністрування в цьому періоді. У 2018–2019 рр. показники фіскальної ефективності ПДВ демонстрували тенденцію до спадання, що, на нашу думку, пов'язано із використанням схем ухилення від сплати ПДВ та значним рівнем тіньової економіки в Україні.

Другим за наповненістю Зведеного бюджету України є податок на доходи фізичних осіб, частка якого у структурі податкових платежів зросла на 6,3 в.п., а абсолютний приріст становив 195,1 млрд грн станом на кінець 2020 р., порівняно з аналогічним періодом 2015 р. В основному це відбулося за рахунок збільшення ставки податку до 18% у 2016 р., яка до цього становила 15% бази оподаткування, а також завдяки зростанню річного приросту розміру мінімальної заробітної плати, починаючи із 2017 р.

Як свідчать розрахунки, наведені у табл. 3, показники фіскальної значимості ПДФО у бюджеті та ВВП держави мають позитивну тенденцію до зростання за період 2015–2020 рр. Коефіцієнт співвідношення прогнозних і фактичних показників надхо-

Таблиця 2

Динаміка показників фіскальної ефективності ПДВ в Україні*

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Фіскальна значимість ПДВ у бюджеті держави, %	27.4	30.1	30.9	31.6	29.4	29.1
Фіскальна значимість ПДВ у ВВП держави, %	9.0	9.9	10.5	10.5	9.5	9.6
Ефективна ставка ПДВ, %	13.4	15.0	15.9	15.36	12.98	13.01
Коефіцієнт співвідношення прогнозних і фактичних показників надходження ПДВ,	0.99	1.01	1.04	0.97	0.91	1.03

*Розраховано на основі [7, 8, 9].

Динаміка показників фіскальної ефективності ПДФО в Україні*

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Фіскальна значимість ПДФО у бюджеті держави, %	15.3	17.7	18.3	19.4	21.4	21.4
Фіскальна значимість ПДФО у ВВП держави, %	5.0	5.8	6.2	6.5	6.9	7.0
Коефіцієнт співвідношення прогнозних і фактичних показників надходження ПДФО	1.1	1.08	1.02	1.01	1.02	1.01

*Розраховано на основі [7, 8, 9].

дження ПДФО перевищує нормативне значення у кожному періоді, що свідчить про ефективність податкового адміністрування з цього виду податку.

Зауважимо, попри позитивні показники фіскальної значимості податку на доходи фізичних осіб, в Україні спостерігається низька ефективність реалізації регулюючої функції цього податку у зв'язку з [1]:

- функціонуванням пропорційної системи оподаткування фізичних осіб, яка не враховує низької частки дискреційного доходу переважної більшості населення;
- низькою ефективністю податкових знижок та податкових соціальних пільг;
- відсутністю законодавчих норм та підстав щодо застосування сімейного оподаткування.

Третім за величиною надходжень до Зведеного бюджету України є акцизний податок. Спостерігаємо за зниженням частки акцизного податку у структурі податкових надходжень із 15,6% у 2016 р. до 13,5% у 2020 р. У 2020 р. відбулося також зменшення показника фіскальної значимості акцизного податку у ВВП держави на 0,6 в.п., порівняно з максимальним показником за досліджуваний період – 4,27 у 2016 р.

Щодо чинників, які можуть нести вплив на фіскальну ефективність згаданого податку, то до них можна віднести такі: зміни у споживанні підакцизних товарів, збільшення та зменшення обсягів їх легального виробництва, розмір ставок акцизного податку, податкові пільги, обсяги тіньового обі-

гу підакцизних товарів, наявність і ступінь використання схем мінімізації податкових зобов'язань тощо. Коефіцієнт співвідношення прогнозних і фактичних показників надходжень акцизного податку демонструє відхилення від нормативного значення упродовж 2017–2019 рр., що вказує на зниження рівня ефективності податкового адміністрування цього виду податку, проте ситуація покращується станом на кінець 2020 р.

Погоджуємося із думками науковців щодо необхідності реформування системи оподаткування акцизним податком, яка має здійснюватися шляхом:

- поступового впровадження механізму справляння акцизного податку, наближеного до вимог ЄС;
- приведення плати за ліцензії до рівня компенсації наданих державою послуг;
- збільшення частки акцизного податку в дохідній частині бюджету та посилення його регулюючого впливу на ціноутворення на ринку товарів, шкідливих для здоров'я населення, з метою зменшення обсягу їх споживання [3].

Четвертим за фіскальною ефективністю є податок на прибуток підприємств. Як свідчать дані табл. 4, фіскальна значимість податку на прибуток підприємств у бюджеті держави має тенденцію до зростання. Так, якщо у 2015 р. частка податку на прибуток складала 6%, то у 2019 р. вона зросла на 3,1 в.п. і становила 9,1%. Незначне погіршення показника спостерігалось у 2020 р. Про підвищення фіскальної ефективності

Таблиця 4

Динаміка показників фінансової ефективності акцизного податку в Україні*

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Фінансова значимість акцизного податку у бюджеті держави, %	10.9	13.0	11.9	11.2	10.6	11.2
Фінансова значимість акцизного податку у ВВП держави, %	3.56	4.27	4.07	3.73	3.45	3.67
Коефіцієнт співвідношення прогнозних і фактичних показників надходження акцизного податку	1.06	1.10	0.96	0.96	0.93	1.08

*Розраховано на основі [7, 8, 9].

податкового управління свідчить також позитивна тенденція до зростання фінансової значимості ППП у ВВП держави упродовж 2018–2020 рр., яка є невеликою, порівняно з іншими податками, і коливається в межах 2,8–3%.

Зазначимо, що протягом останніх років активно обговорюють один із напрямів реформування системи оподаткування податку на прибуток підприємств, а саме його заміну податком на виведений капітал. Передбачається: замість відрахування 18% від прибутку до бюджету, платники нового податку будуть сплачувати лише 15% із виплачених дивідендів за підсумками фінансового року. На підтримку нового податку стверджується, що частина звільненого від оподаткування прибутку зможе бути використана бізнесом для інвестиційних цілей, що в кінцевому результаті обумовить зростання ВВП. Водночас існуватиме загроза скорочення податкових надходжень до бю-

джету впродовж перших років функціонування податку на виведений капітал.

На основі кореляційного аналізу із застосуванням коефіцієнта кореляції Пірсона було здійснено дослідження щодо виявлення тісноти зв'язку деяких макроекономічних показників із податковими надходженнями вищезгаданих податків до Зведеного бюджету України. Для отримання більш точних результатів у процесі аналізу було використано статистичні дані за період 2007–2019 рр., з яких усі гривневі показники додатково скориговано на показник інфляції.

За даними рис. 1 можемо спостерігати сильний зв'язок ($r = +0,79$) між кількістю упроваджених видів інноваційної продукції та обсягом надходжень з податку на додану вартість вироблених в Україні товарів (робіт і послуг). Проведемо детальне дослідження цієї пари показників із використанням коефіцієнта кореляції Фехнера, який

Таблиця 5

Динаміка показників фінансової ефективності податку на прибуток підприємств в Україні*

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Фінансова значимість податку на прибуток підприємств у бюджеті держави, %	6.0	7.7	7.2	9.0	9.1	8.6
Фінансова значимість податку на прибуток підприємств у ВВП держави, %	2.0	2.5	2.5	3.0	3.0	2.8
Коефіцієнт співвідношення прогнозних і фактичних показників надходження податку на прибуток підприємств	0.96	1.13	1.00	1.17	1.11	0.98

*Розраховано на основі [7, 8, 9].

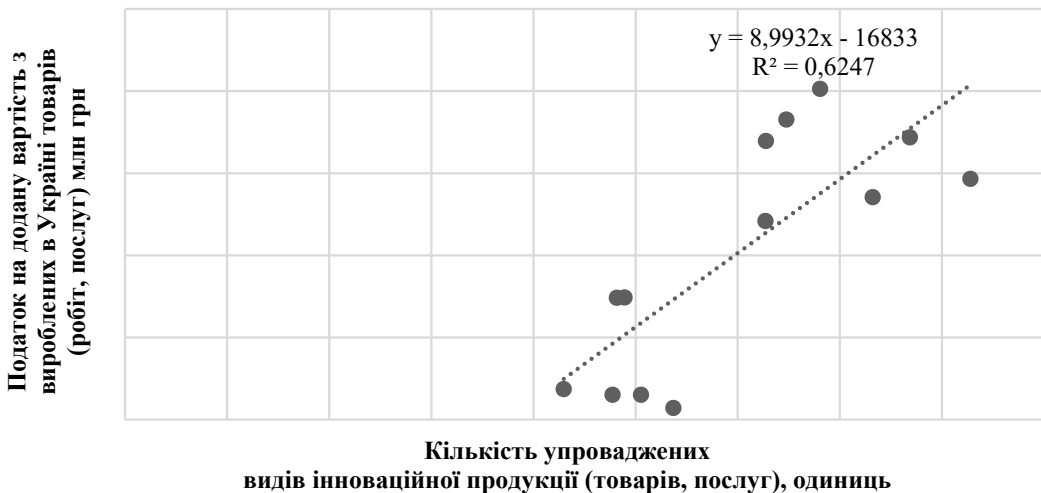
ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

	ППП, млн. грн.	ПДФО, млн. грн.	ПДВ, всього, млн. грн.	ПДВ вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) млн.грн.	Акцизний податок, млн.грн.
ППП, млн.грн.	1.00				
ПДФО, млн.грн.	-0.18	1.00			
ПДВ, всього млн,грн.	0.23	0.47	1.00		
Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) млн.грн.	0.14	-0.21	0.36	1.00	
Акцизний податок, млн. грн.	-0.49	0.58	0.67	0.24	1.00
ВВП, млн.грн.	0.44	0.52	0.88	0.32	0.47
Кредити надані корпоративному сектору (резидентам), млн.грн.	0.56	-0.37	-0.06	0.22	-0.38
Капітальні інвестиції, млн.грн.	0.77	-0.02	0.11	-0.18	-0.42
Мінімальна зарплата	0.02	0.64	0.81	0.05	0.72
Експорт, млн грн	0.29	0.01	0.74	0.74	0.47
Імпорт, млн грн	0.42	0.21	0.85	0.66	0.48
Кількість упроваджених видів інноваційної продукції (товарів, послуг), одиниць	-0.26	-0.08	0.20	0.79	0.36
Безробітне населення, млн.осіб	0.78	-0.53	-0.35	0.03	-0.86
Валовий зовнішній борг, млн.дол	-0.02	0.09	0.50	0.65	0.50

Рис. 1. Матриця кореляційних залежностей макроекономічних показників та податкових надходжень до Зведеного бюджету України

використовують для оцінки тісноти зв'язку на основі порівнянь знаків відхилень значень результативної і факторної ознак від їх середніх значень. Аналіз даних рис. 2 доводить пряму залежність між цією парою показників, оскільки лінія тренду має висхідний характер.

Коефіцієнт кореляції Фехнера в цій парі показників становить I , що вказує на тісний прямий зв'язок. Економічно значення можна інтерпретувати так: зростання кількості упроваджених видів інноваційної продукції обумовлює збільшення надходжень з податку на додану вартість до Зведеного

Рис. 2. Графічна залежність обсягів надходжень з податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт і послуг) від кількості упроваджених видів інноваційної продукції

бюджету України. Таке пояснення дійсно піддається логіці, оскільки в результаті впровадження інноваційних товарів або послуг відбувається приріст реалізованої продукції й відповідно розширюється коло об'єктів оподаткування ПДВ, що зумовлює збільшення надходжень до бюджету.

Наступна пара показників – це залежність обсягів надходжень з податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету України від обсягів капітальних інвестицій, здійснених суб'єктами господарювання. Лінія тренду графіку, поданого на рис. 3, демонструє висхідний характер, що вказує на пряму залежність між показниками.

Коефіцієнт кореляції Фехнера в цій парі показників становить $0,69$, що вказує на сильний прямий зв'язок, оскільки значення прямує до 1 та є додатнім. Економічно значення можна інтерпретувати наступним чином: збільшення обсягів капітальних інвестицій, здійснених суб'єктами господарювання, обумовлює зростання обсягу по-

даткових надходжень з податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету України.

Зазначимо, що відповідно до цього підходу, чим більше підприємства будуть здійснювати вкладення коштів у основні засоби та нематеріальні активи, тим більшим виробничим потенціалом вони будуть характеризуватися, а отже, відбуватиметься активізація виробничої діяльності, що зумовить більші прибутки, а з них й більші відрахування до бюджетів різних рівнів.

Важливо також звернути увагу на пару показників – надходження з акцизного податку та кількість безробітного населення, в якій факторною ознакою є кількість безробітного населення. Спадаюча лінія тренду графічної залежності (рис. 3) та від'ємне значення коефіцієнта кореляції Пірсона ($r = -0,86$) свідчать про обернену залежність між цими показниками.

Коефіцієнт кореляції Фехнера для цієї пари показників з урахуванням часового лагу 1 рік дорівнює значенню $-0,83$, що

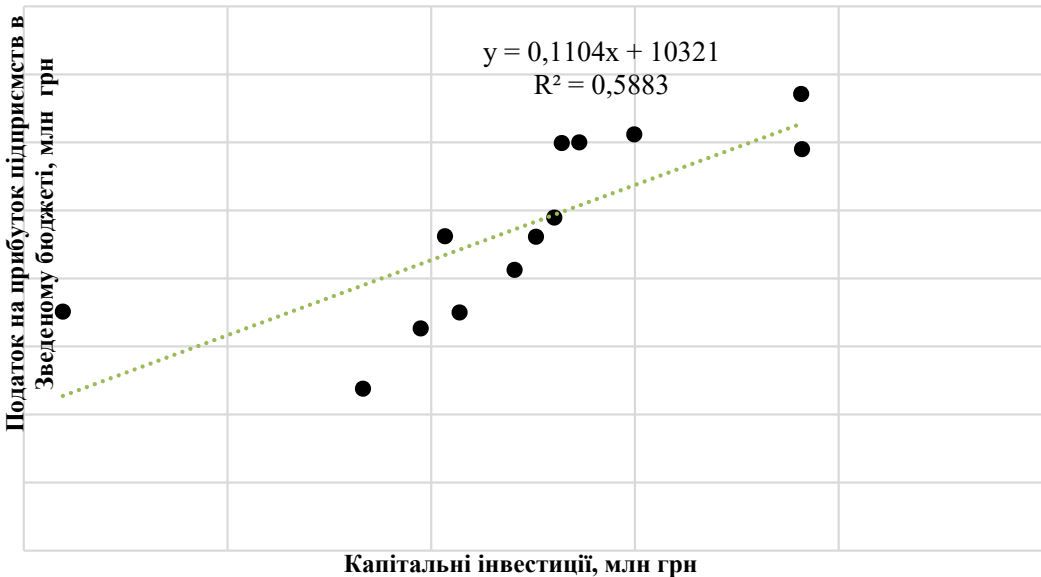
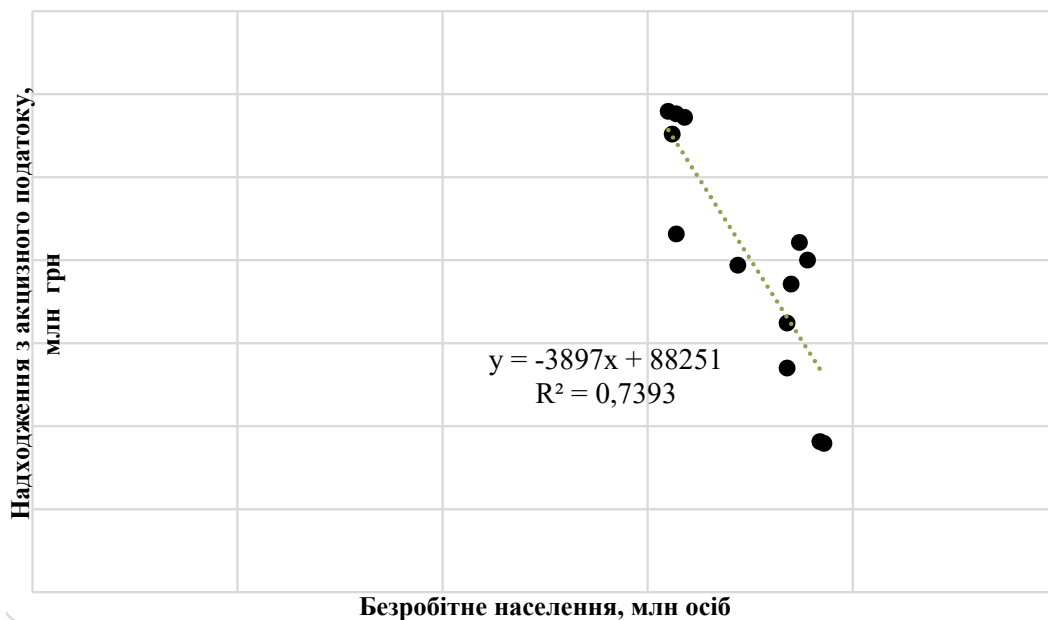

Рис. 3. Графічна залежність обсягів надходжень з податку на прибуток підприємств від обсягів капітальних інвестицій, здійснених суб'єктами господарювання

Рис. 4. Графічна залежність обсягів надходжень з акцизного податку від кількості безробітного населення в Україні

свідчить про тісний обернений кореляційний зв'язок. З економічної точки зору, це можна трактувати так: зростання кількості безробітного населення в поточному періоді спричинює зменшення обсягів надходження з акцизного податку до бюджету в наступному періоді. З одного боку, такий вплив простежується в контексті спаду виробництва підакцизної продукції у зв'язку зі зростанням кількості безробітних, задіяних в ньому, а з іншого – скорочення платоспроможності населення, що зменшує споживчий попит на товари, в ціну яких закладено акцизний податок.

Висновки. Враховуючи результати проведеної оцінки фіскальної ефективності бюджетоутворюючих податків, доходимо до таких висновків і узагальнень:

1. Найвищу фіскальну значимість має податок на доходи фізичних осіб, який також характеризується високим рівнем ефективності податкового адміністрування, про що свідчить значення коефіцієнта спів-

відношення прогнозних і фактичних показників надходження податку. Проте для цього виду податку необхідно вдосконалювати його регулюючу складову, а саме нівелювати значну диференціацію населення за рівнем доходів через запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб та здійснити розробку заходів, спрямованих на підвищення соціального ефекту сучасних податкових інструментів вирівнювання доходів.

2. На підставі проведеного кореляційного аналізу та виявлених залежностей, вважаємо за доцільне наголосити на важливості розвитку інноваційного підприємництва в Україні, використовуючи різні форми державного стимулювання, що сприятиме зростанню надходжень із податку на додану вартість.

3. Необхідною умовою для збільшення надходжень податку на прибуток підприємств є всебічний розвиток капітального інвестування, а також забезпечення держа-

вою сприятливих умов для отримання або генерування суб'єктами господарювання додаткових інвестиційних ресурсів.

4. Подолання високого рівня безробіття, забезпечення ефективної зайнятості населення та виведення праці із тіньового сегменту не тільки вплине на обсяги надходжень акцизного податку до бюджету (як це було виявлено в межах проведеного нами аналізу), а й забезпечить загальний добробут і економічне зростання в Україні.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/aktualni-problemi-reformuvannya-opodatkovannya-dokhodiv-fizichnikh>.
2. Єфименко Т. Нові підходи до адміністрування податків. *Фінанси України*. 2004. № 10. С. 3–15.
3. Кміть В.М., Волощук О.Г. Напрями удосконалення системи непрямого оподаткування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 1124–1128.
4. Мельник В. Вплив адміністрування податків на ефективність функціонування податкової системи. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2006. № 3. С. 153–160.
5. Напрями формування податкової політики України в контексті фіскальної децентралізації та розширення бази оподаткування : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. І. Крисоватого, д-ра екон. наук, проф. О. М. Десятнюк. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 182 с.
6. Осмятченко В. О., Білобровенко Т.В. Ефективність оподаткування податком на додану вартість на макро- та мікрорівнях. *Управління розвитком*. 2018. № 2. С. 94–101.
7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua>.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Офіційний сайт Національного банку України. URL : <https://bank.gov.ua/>.
10. Пислиця А. В. Фіскальна ефективність акцизів: система показників, фактори впливу. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2008. № 4. С. 101–111.
11. Піскова Ж. В. Формування системи показників фіскальної ефективності податків: теорія і практика. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. *Економіка*. 2016. № 2. С. 174–180.
12. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навч. посіб. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбурова І. А. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2010. 492 с.
13. Портал Мінфін. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018/>.
14. Скрипник А. Фіскальна ефективність та можливі шляхи реформування ПДВ в Україні. *Економіка України*. 2008. № 4. С. 29–42.

References

1. Aktualni problemy reformuvannya opodatkovannya dokhodiv fizychnykh osob v Ukraini [Actual problems of personal income taxation reforming in Ukraine]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/aktualni-problemi-reformuvannya-opodatkovannya-dokhodiv-fizichnikh>.
2. Iefymenko, T. (2004). Novi pidkhody do administruvannya podatkov [New approaches to tax administration]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 10, 3–15 [in Ukrainian].
3. Kmit, V., Voloshchuk, O. (2017). Napriamy udoskonadennia systemy nepriamoho opodatkovannya v Ukraini [Directions for improvement of the system of immediate taxation in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 13, 1124–1128 [in Ukrainian].
4. Melnyk, V. (2006). Vplyv administruvannya podatkov na efektyvnist funktsionuvannya podatkovoi systemy [The impact of tax administration on the efficiency of the tax system]. *Naukovy visnyk Natsionalnogo universytetu derzhavnoi podatkovoi*

sluzhby Ukrainy – Scientific Bulletin of the National University of the State Tax Service of Ukraine, 3, 153–160 [in Ukrainian].

5. Krysovatyi, A., Desiatnyuk, O. (Ed.). (2016). *Napriamy formuvannya podatkovoi polityky Ukrainy v konteksti fiskalnoi detsentralizatsii ta rozshyrennia bazy opodatkovannia* [Directions of formation of tax policy of Ukraine in the context of fiscal decentralization and expansion of the tax base]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].

6. Osmiatchenko, V., Belobrovenko, T. (2018). *Efektivnist opodatkovannia podatkom na dodanu vartist na makro- ta mikrorivniakh* [The efficiency of collecting value added tax at the macro and micro level]. *Upravlinnia rozvytkom – Development Management*, 2, 94–101 [in Ukrainian].

7. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy [Official site of State Treasury Service of Ukraine]. Available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.

8. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

9. Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/>.

10. Pyslytsia, A. (2008). *Fiskalna efektyvnist aktsyziv: systema pokaznykiv, faktory vplyvu* [Fiscal efficiency of excises: system of indicators, factors of influence]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu – The Actual Problems of Regional Economy Development*, 4, 101–111 [in Ukrainian].

11. Piskova, Z. (2016). *Formuvannya systemy pokaznykiv fiskalnoi efektyvnosti podatkov: teoriia i praktyka* [Formation of indicators system of taxes fiscal efficiency: theory and practice]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Ekonomika – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Economics*, 2, 174–180 [in Ukrainian].

12. Ivanov, Y., Maiburov, I. (Ed.). (2010). *Podatkova polityka: teoriia, metodolohiia, instrumentarii* [Tax policy: theory, methodology, tools]. Kharkiv: VTD “INZHEK” [in Ukrainian].

13. Portal Minfin [Portal Minfin]. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018/>.

14. Skrypnyk A. (2008). *Fiskalna efektyvnist ta mozhlivi shliakhy reformuvannia PDV v Ukraini* [Fiscal efficiency and possible ways to reform VAT in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 4, 29–42 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.01.2021.